

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพยาบาลเป็นศาสตร์ประยุกต์ (Applied science) ซึ่งมีความเป็นพลวัตในตนเอง การพยาบาลเป็นการให้บริการแก่บุคคลเพื่อช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัว และหาวิถีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิต การปฏิบัติการพยาบาลจึงเป็นการดูแลทั้งผู้ที่เจ็บป่วยและคนปกติที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เพื่อให้มีสุขภาพดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามศักยภาพ และสามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้ โดยช่วยให้ผู้รับบริการมีการเรียนรู้ด้านสุขภาพ และให้บริการที่มีคุณภาพ

ในการที่พยาบาลจะปฏิบัติงานพยาบาลให้มีประสิทธิภาพ เพื่อผู้ป่วยจะได้รับการพยาบาลที่มีคุณภาพนั้นย่อมต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง คือ ตัวพยาบาลเอง ระบบการปฏิบัติการพยาบาล ตลอดจนการบริหารพยาบาลที่จะช่วยให้พยาบาลทุกคนได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ที่จะให้บริการผู้ป่วย และมีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเจตคติในขณะปฏิบัติงานพยาบาลอยู่ตลอดเวลา (สมจิต หนูเจริญกุล, 2524) นั่นก็คือ ในการปฏิบัติการพยาบาล ตัวพยาบาลเองจะต้องมีความรู้และใช้ความรู้ในการให้การพยาบาลผู้ป่วยตลอดเวลา และขณะปฏิบัติงานจะได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และเจตคติตลอดเวลาเช่นกัน การที่จะส่งเสริมให้มีความรู้ทางคลินิกตลอดเวลา แหล่งประโยชน์ที่จะให้ความรู้แก่พยาบาลได้ดี คือ ผู้ป่วย เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติกับผู้ป่วย และจากสิ่งแวดล้อมในหอผู้ป่วยที่กระตุ้นให้คิดลงมือปฏิบัติ การประชุมปรึกษา การพูดคุยอภิปราย ถกเถียงกัน การสัมมนา การเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง และจากประสบการณ์ของผู้อื่น (Perry, 1979) จึงพอจะกล่าวได้ว่า ทั้งผู้ป่วยและหอผู้ป่วยเป็นแหล่งของการเรียนรู้ทางคลินิกของบุคลากรทางการพยาบาลขณะปฏิบัติงาน นอกจากนี้หอผู้ป่วยยังใช้เป็นเตรียมบุคลากรทางการพยาบาลซึ่งเป็นที่มีความสุขเพื่อรับใช้สังคมเป็นที่ให้บริการแก่ผู้ป่วยเพื่อให้มีความรู้ทางด้านสุขภาพ และอีกองค์ประกอบหนึ่ง คือ การจัดระบบการปฏิบัติงานที่เอื้อต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน การจัดประสบการณ์ทางการพยาบาลเพื่อให้เกิดความพึงพอใจ และอยากทำงานพยาบาลอยู่กับผู้ป่วย (ฟาริดา อิบราฮิม, 2524) ทำให้ทุกคนมองเห็นว่าการดูแลผู้ป่วยเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ความภาคภูมิใจ ความมีเกียรติยศและศักดิ์ศรี จะ

แสวงหาได้จากกาารให้การดูแลผู้ป่วยอย่างมีประสิทธิภาพ (สมจิต หนูเจริญกุล, 2522) และพบว่าระบบการปฏิบัติงานเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน (วรรณวิไล จันทราภา และคณะ, 2523) จึงพอจะกล่าวได้ว่า บรรยากาศดังกล่าวข้างต้นและระบบการปฏิบัติงาน ช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการที่มีคุณภาพ และช่วยให้บุคลากรทางการแพทย์พยาบาลพัฒนาความรู้ความสามารถ และการพัฒนาทั้งคนและระบบการปฏิบัติงาน จะสามารถนำไปสู่คุณภาพการพยาบาลได้ในที่สุด

บุคลากรทางการแพทย์พยาบาล (Staff) คือ ทรัพยากรบุคคลที่ช่วยทำงานของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยบรรลุตามเป้าหมาย (Barrette, 1962) และเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบให้การปฏิบัติการพยาบาลดำเนินไปตามเป้าหมายของการบริการพยาบาล พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยในฐานะที่เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมผลผลิตทางการพยาบาล คือ คุณภาพการพยาบาล พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยจึงเป็นบุคคลสำคัญในการจัดให้มีการพัฒนาคน พัฒนาคุณภาพของบุคลากรทางการแพทย์พยาบาล และพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการ สร้างบุคลากรทางการแพทย์พยาบาลให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การพัฒนาระบบงาน และหอผู้ป่วย รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งของบุคลากรทางการแพทย์พยาบาล ผู้ป่วย ญาติ และนักศึกษาพยาบาล และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดการเพื่อจะทำให้งานบรรลุตามเป้าหมาย (Barrette, 1962) ดังนั้นในการบริหารงาน พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยนอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถแล้ว ยังต้องใช้ภาวะผู้นำเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย และเพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์พยาบาลมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติ พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยได้มีการจัดการหรือดำเนินการอย่างไร จากแนวคิดของ ฟลิปโป (Flippo, 1966) กล่าวว่า สถานภาพเป็นเครื่องบ่งชี้ตำแหน่ง หน้าที่ และขอบเขตลักษณะของงาน แต่คุณสมบัติส่วนตัว เช่น วุฒิ ความรู้ และประสบการณ์ ที่เกี่ยวกับวิชาชีพหรืองานที่จะทำเป็นข้อกำหนดเบื้องต้นของสถานภาพนั้น เป็นปัจจัยที่ใช้เป็นเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลเพื่อเตรียมไปเป็นผู้บริหาร และใช้เป็นการคาดคะเนความสามารถที่จะทำงานตามตำแหน่งนั้น ๆ (Good, 1975) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับบุคคล ได้แก่ อายุ ประสบการณ์การทำงาน การได้รับการอบรมทางด้านจัดการบริหาร และลักษณะความเป็นผู้นำ และปัจจัยทางด้านโครงสร้าง ได้แก่ แผนกที่ปฏิบัติงาน สังกัดของโรงพยาบาล และขนาดของโรงพยาบาล ซึ่งมาจากแนวคิดของ บลาวน์ (Blau, 1973) ที่กล่าวว่า งานวิชาการในแต่ละองค์การจะแตกต่างกันตามความเชื่อพื้นฐาน (Basic) ชนิดขององค์การ และขนาดขององค์การ

การศึกษาของกองการพยาบาล (2531) เพื่อพัฒนางานบริการในโรงพยาบาลศูนย์ทั่วประเทศ พบว่า ในเรื่องการเพิ่มพูนความรู้แก่เจ้าหน้าที่ ยังไม่มีแผนที่กำหนดเป็นลายลักษณ์

อักษร โรงพยาบาลบางแห่งมีงานวิชาการครบตามเกณฑ์แต่ไม่มีสายลักษณะอักษร และโรงพยาบาลบางแห่งยังขาดงานบางงานจากเกณฑ์ที่กำหนด และจากการศึกษาของ รัตนาดี บุญประภา (2520) พบว่า ลักษณะงานบางประการที่ได้จัดว่าเป็นงานวิชาการ เช่น การประชุมปรึกษาระหว่างเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน (Clinical conference) เพื่อปรึกษาหารือและอภิปรายปัญหาของผู้ป่วย และริเริ่มนำเอาวิธีการพยาบาลจากการค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ มาใช้ในการปรับปรุงการพยาบาลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด นอกจากนี้ กุลยว ดันดินลาชีวะ (2525) ยังกล่าวว่า ปัญหาที่พบในเจ้าหน้าที่ คือ เจ้าหน้าที่ไม่ได้รับความสนใจต่อกิจกรรมวิชาการ จากผลการวิจัยพอจะกล่าวได้ว่า ในด้านวิชาการ 10 กว่าปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันไม่มีความแตกต่างกัน นั่นคือ มีการปฏิบัติที่อยู่ในระดับน้อย หรือไม่มีงานวิชาการทั้งที่ได้มีการพัฒนาวิชาชีพ และเผยแพร่ให้วิชาชีพเป็นที่ยอมรับแก่สังคมมากขึ้น และเพื่อให้สังคมมองเห็นองค์ความรู้ของวิชาชีพ แต่เป็นเพียงความพยายามของผู้บริหารทางการแพทย์หรือนักวิชาการทางการแพทย์ซึ่งไม่ไปด้วยกันกับระดับปฏิบัติการ ทำอย่างไรจึงจะให้การปฏิบัติการพยาบาลควบคู่ไปกับวิชาการ และทันสมัยไปกับวิชาการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา บุคลากรทางการแพทย์นำความรู้ทางทฤษฎีมาใช้ในการดูแลผู้ป่วย เรียนรู้ความรู้ทางคลินิก และทักษะทางการแพทย์จากการปฏิบัติกับผู้ป่วย นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจุบันการปฏิบัติการพยาบาลโดยตรงต่อผู้ป่วยน้อยลง (พรจันทร์ สุวรรณชาติ, 2531) พยาบาลละทิ้งการดูแลผู้ป่วย มองการปฏิบัติการพยาบาลเป็นงานที่ทำซ้ำ ๆ และรู้สึกเบื่อ (Colavechio, 1982) ขาดน้ำใจในการที่จะช่วยเหลือผู้ป่วย (วิเชียร ทวีลาภ, 2523) และการปฏิบัติการพยาบาลของบุคลากรมุ่งทำงานเสร็จเฉพาะงานประจำ (Routine) เท่านั้น ไม่มีเวลาพอที่จะค้นหาปัญหาของผู้ป่วย (ปราณีต สวัสดิ์รักษา, 2523) ซึ่งมองเห็นได้ถึงความไม่สอดคล้องกับหลักการและการปฏิบัติ ความขัดแย้งในบทบาทของวิชาชีพ และความต้องการของหน่วยงาน เราควรมีการแก้ไขอย่างไร เริ่มจากจุดใด การสอนผู้ป่วย และการให้คำแนะนำแก่ผู้รับบริการเป็นการสอนตามเหตุการณ์ที่ปรากฏ (Redman, 1968) ไม่มีการสอนผู้ป่วยโดยพยาบาล (Bueno, 1978) ซึ่งสอดคล้องกับ ยุพดี สติพันธ์ (2527) คือ การสอนเป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่มีการกำหนดแผนการสอน ไม่มีโปรแกรมการสอนหรือจัดโปรแกรมการสอนที่แน่นอน ไม่ได้คิดว่าการสอนผู้ป่วยและญาติเป็นความรับผิดชอบของบุคลากรทางการแพทย์ เข้าใจบทบาทของการสอนผู้ป่วยแตกต่างกัน (Pohl, 1965) ไม่ได้ประยุกต์หลักการสอนผู้ใหญ่มาใช้ในการสอนผู้ป่วยและญาติ (Mooney, 1987) ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาทางการแพทย์พบว่ ขาดการประสานงานกันระหว่างฝ่ายบริการพยาบาล และฝ่ายการศึกษาพยาบาล (วิเชียร ทวีลาภ, 2521) ซึ่งสอดคล้อง

กับการศึกษาของ นางนาฏ จงธรรมานุรักษ์ (2525) ที่พบว่า ความร่วมมือในการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ในหอผู้ป่วยมีความร่วมมือน้อยกว่าที่คาดหวัง โครงสร้างการจัดรูปแบบทางการศึกษาใน คลินิกไม่มีระบบอย่างแท้จริง (สมจิต หนูเจริญกุล, 2522) มีการใช้แรงงานของนักศึกษาพยาบาล และมุ่งให้งานเสร็จทันเวลามากกว่าเพื่อเป็นการเรียนการสอน (ประไพ บิยจันทร์, 2519) ทาง ฝ่ายบริการพยาบาลต้องรับภาระในการนิเทศนักศึกษาพยาบาล (จุฬาลักษณ์ ธีรัตนพันธ์, 2520) ทำให้มองเห็นถึงความไม่ร่วมมือประสานงานกัน และความเกือกลกกันระหว่างฝ่ายบริการพยาบาล และฝ่ายการศึกษา

สำหรับโรงพยาบาลของรัฐที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร นับได้ว่าเป็นแหล่งวิชาการ และมีการเปลี่ยนแปลงตามวิทยาการที่ก้าวหน้าและ เทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยและใหม่ ๆ พร้อมทั้ง เป็นแม่ข่ายหรือแม่แบบแก่โรงพยาบาลภูมิภาค และทั้งยังเป็นแหล่งบริการทางวิชาการ เป็นที่ศึกษาดูงาน จัดอบรมให้แก่บุคลากรทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ จึงมองเห็นได้ว่า บุคลากรทางการพยาบาลจำเป็นต้องมีการเพิ่มความสามารถ ทักษะทางการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และจำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเอง หรือได้รับการสนับสนุน ให้มีการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การพยาบาลที่ทันสมัยและตอบสนอง ต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาว่าโรงพยาบาลของรัฐ เขตกรุงเทพมหานครมีกิจกรรมงานวิชาการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด แต่ละหน่วยงานมีการจัด การงานวิชาการอย่างไร ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานมีอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางใน การจัดงานวิชาการ และแนวทางในการแก้ไขต่อไป และนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นแนวทางใน การบริหารการพยาบาล เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาล และพัฒนางานวิชาการ เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการพยาบาล และพัฒนาวิชาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ก. ศึกษาการจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย ใน โรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร
- ข. เปรียบเทียบการจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย จำแนกตามอายุ ประสบการณ์ในการบริหารงาน ประสบการณ์การทำงานด้านการพยาบาล

แผนที่ปฏิบัติงาน สังกัดของโรงพยาบาล ขนาดของโรงพยาบาล การได้รับการอบรมทางด้าน
การจัดการ/บริหาร และทางด้านการจัดการเรียนการสอน และลักษณะความเป็นผู้นำ

ค. ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย

ปัญหานการวิจัย

ก. การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลของ
รัฐ กรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร อยู่ในระดับใด

ข. การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย จำแนกตาม อายุ
ประสบการณ์ในการบริหารงาน ประสบการณ์การทำงานด้านการพยาบาล แผนที่ปฏิบัติงาน
สังกัดของโรงพยาบาล ขนาดของโรงพยาบาล การได้รับการอบรมทางด้านการจัดการ/บริหาร
และทางด้านการเรียนการสอน และลักษณะความเป็นผู้นำ มีความแตกต่างกันหรือไม่

ค. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย
มีอะไรบ้าง

สมมติฐานการวิจัย

การที่องค์การหรือสถาบันต่าง ๆ จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุ
วัตถุประสงค์ขององค์การได้นั้น ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้บริหาร ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับ
มอบหมายจากกลุ่มของตนให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกลุ่ม เพื่อดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ
องค์การตามวิถีทางและขอบเขตที่องค์การได้กำหนดไว้ (Sayles, 1964) และ สมปราชญ์
จอมเทศ (2516) กล่าวว่า ประสิทธิภาพขององค์การจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้บริหาร
และอิทธิพลความประพฤติปฏิบัติของหัวหน้า ดังนั้นในการบริหารงาน ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความ
สามารถแล้ว ยังจำเป็นต้องมีความเป็นผู้นำด้วย และยังขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้บริหาร ซึ่งก็ูด
(Good, 1973) ได้ให้ความหมายของคุณสมบัติด้านวิชาชีพ หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่
เกี่ยวข้องกับวิชาชีพหรืองานที่จะทำ ซึ่งตรงตามความต้องการของลักษณะในตำแหน่งนั้น เป็นการ
กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งของตำแหน่งผู้บริหารระดับต่าง ๆ จากความหมายดังกล่าว คุณสมบัติ
ของผู้บริหารจึง เป็นคุณสมบัติเฉพาะของตำแหน่งผู้บริหาร นั่นก็คือ ความรู้ ประสบการณ์ในการ

บริหาร ประสบการณ์ในการทำงาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ลักษณะความเป็นผู้นำ ทั้งหมดที่กล่าว จึงเป็นปัจจัยที่ใช้เพื่อคัดเลือกผู้บริหารและ เตรียมผู้บริหาร

จากแนวคิดงานวิชาการของ บลาวัน (Blau, 1973) กล่าวว่า งานวิชาการในแต่ละ องค์การจะแตกต่างกันตามความเชื่อพื้นฐาน ชนิดขององค์การ และขนาดขององค์การ ในสถาบันที่ มีการกระจายอำนาจจะมีงานวิชาการมากกว่าการรวมอำนาจ และปัจจัยด้านอายุมีความสัมพันธ์ ทางลบกับการปฏิบัติงาน สำหรับประสบการณ์พบว่า การมีประสบการณ์เป็นเหตุผลให้บุคคลสามารถ ปฏิบัติงานได้ดี แต่จำนวนปีที่เคยทำงานนั้นไม่ได้เป็นเครื่องประกันว่า คนที่ทำงานมานานกว่าจะ มีประสบการณ์มากกว่าคนที่ทำงานน้อยปีกว่า และนพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2527) กล่าวว่า การ รับรู้โดยบุคคลที่ไม่แตกต่างกันย่อมไม่แตกต่างกัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานการวิจัยว่า

ก. การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย จำแนกตามอายุ ประสบการณ์ในการบริหารงาน ประสบการณ์การทำงานด้านการพยาบาลแตกต่างกัน การจัดการ งานวิชาการในหอผู้ป่วยไม่แตกต่างกัน

ข. การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย และทางด้าน การเรียนการสอน และลักษณะความเป็นผู้นำแตกต่างกัน การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วย แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ก. ประชากร คือ พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย บุคลากรทางการพยาบาล และอาจารย์ พยาบาล ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร

ข. การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วย จำแนกเป็นงานวิชาการ 6 งาน คือ

1. การปฐมนิเทศ (Orientation)
2. การประชุมปรึกษา (Conference)
3. การประชุม/สัมมนาทางวิชาการ
4. การค้นคว้า วิจัย และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
5. การสอนผู้ป่วย และญาติ
6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักศึกษาพยาบาล

ค. ศึกษาเฉพาะงานวิชาการในหอผู้ป่วยแผนกอายุรกรรม แผนกศัลยกรรม แผนกกุมารเวชกรรม แผนกสูติ-นรีเวชกรรม และแผนกหอผู้ป่วยหนัก ในหอผู้ป่วยสามัญ และหอผู้ป่วยที่มีนักศึกษาชั้นฝึกภาคปฏิบัติโรงพยาบาลของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร

ง. การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วย เป็นระดับการจัดการของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผู้ตอบแบบสอบถามตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงและสามารถเชื่อถือได้

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ คือ อายุ ประสบการณ์ในการบริหารงาน ประสบการณ์การทำงานด้านการพยาบาล แผนกที่ปฏิบัติงาน สังกัดของโรงพยาบาล ขนาดของโรงพยาบาล การได้รับการอบรมทางด้านการจัดการ/บริหาร และด้านการเรียนการสอน และลักษณะความเป็นผู้นำของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย

ตัวแปรตาม คือ การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย คือ 1) การประชุมพิเศษ 2) การจัดกิจกรรมทางวิชาการ ครอบคลุม 3 งานคือ การประชุมปรึกษา การประชุม/สัมมนาทางวิชาการ การค้นคว้า วิจัย และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และ 3) การสอนในคลินิก ครอบคลุมงาน 2 งาน คือ การสอนผู้ป่วยและญาติ และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักศึกษาพยาบาล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ก. การจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วย หมายถึง กิจกรรมตามขั้นตอนการจัดการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่บุคลากรทางการพยาบาล ผู้ป่วยและญาติ และนักศึกษาพยาบาล จัดหอผู้ป่วยเป็นแหล่ง เรียนรู้และ เอื้อต่อการเรียนรู้ ของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร ครอบคลุมงานวิชาการ 3 กลุ่มงาน คือ 1) การประชุมพิเศษ 2) การจัดกิจกรรมทางวิชาการ ครอบคลุม 3 งาน คือ การประชุมปรึกษา การประชุม/สัมมนาทางวิชาการ

2 งาน คือ การสอนผู้ป่วยและญาติ และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ศึกษาพยาบาล การจัดการมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การวางแผน 2) การจัดระบบงาน 3) การอำนวยการ และ 4) การควบคุม ดังมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวางแผน หมายถึง การเตรียมการ การจัดทำแผนการดำเนินการอย่างมีระบบไว้ล่วงหน้า มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ กำหนดขอบเขตและวิธีการปฏิบัติของกิจกรรมนั้น ๆ กำหนดวิธีการตรวจสอบและควบคุมงานให้เป็นไปตามแผน โดยกำหนดว่าจะทำอะไร ทำกับใคร ทำอย่างไร และทำเมื่อไร

2. การจัดระบบงาน หมายถึง การแจกแจงวัตถุประสงค์ของงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ การวางโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล วัสดุ อุปกรณ์ การกำหนดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่เป็นประจำและการจัดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบ รวมทั้งการมอบหมายหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. การอำนวยการ หมายถึง การช่วยเหลือขณะมีการดำเนินการในแต่ละอย่าง การสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน การสั่งงาน การติดต่อสื่อสาร การให้ขวัญ กำลังใจ และการใช้ภาวะผู้นำ การอำนวยการ เป็นความพยายามที่จะทำให้การกระทำทุกอย่างเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมาย

4. การควบคุม หมายถึง การติดตามและวัดผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้

งานวิชาการ 3 กลุ่มงาน มีรายละเอียดของแต่ละงานวิชาการดังต่อไปนี้

5. การบรมนิตเทศ หมายถึง กิจกรรมที่จัดกระทำขึ้นของแต่ละหอผู้ป่วยเพื่อให้บุคลากรใหม่มีการปรับตัวตามบทบาท และหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นการแนะนำให้รู้จักหน่วยงาน รู้จักงาน รู้จักบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานในตำแหน่งนั้น ๆ

6. การจัดกิจกรรมทางวิชาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมให้บุคลากรในหอผู้ป่วยเพิ่มพูนความรู้ กิจกรรมที่จัดในรูปแบบของการประชุมปรึกษา การประชุม/สัมมนาทางวิชาการ การค้นคว้า วิจัย และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ในแต่ละกิจกรรมมีความหมายดังนี้

ก) การประชุมปรึกษา หมายถึง การจัดให้มีกลุ่มอภิปรายหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาทางการพยาบาล เป็นการศึกษาโดยกลุ่มเพื่อสรุปหาแนวทางในการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาในการคิดและเรียนรู้ ครอบคลุมการประชุมปรึกษาก่อนให้การพยาบาล (Pre-conference) การประชุมปรึกษาหลังให้การ

พยาบาล (Post-conference) การวิเคราะห์อุบัติการณ์เฉพาะกรณี (Case incident) การศึกษาผู้ป่วยเป็นรายบุคคล (Case study) รวมทั้งการประชุมปรึกษานักวิชาการที่เกิดจากการปฏิบัติงานแต่ละกิจกรรมที่จัดในหอผู้ป่วย

ข) การประชุม/สัมมนาทางวิชาการ หมายถึง การจัดให้บุคลากรมาพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และนำความรู้ เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการปฏิบัติการพยาบาล หรือให้แต่ละคนนำปัญหาที่ประสบมากถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อหาข้อตกลงและสรุปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หรืออาจจัดให้มีผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายพิเศษเฉพาะเรื่อง ตามแนวโน้มทางวิชาการหรือตามความจำเป็น หรืออาจจัดเป็นเรื่องที่เบ็ดเสร็จของหอผู้ป่วยในขณะนั้น และ/ให้ผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยชี้แนะการตัดสินใจ รวมถึงการสนับสนุนให้บุคลากรในหอผู้ป่วยเข้าร่วมประชุม/สัมมนาทางวิชาการที่โรงพยาบาลหรือหน่วยงานภายนอกจัดขึ้น

ค) การค้นคว้า วิจัย และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ หมายถึง กิจกรรมที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย จัดเพื่อส่งเสริมการค้นคว้า การทำวิจัย และการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

- 1) การค้นคว้า เป็นกิจกรรมที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยจัดทำขึ้น เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง ของบุคลากรในหอผู้ป่วย ประกอบด้วย
 - การจัดมุมวิชาการหรือมุมเอกสาร ตำรา เพื่อให้บุคลากรในหอผู้ป่วยมีการค้นคว้า
 - การจัดบอร์ดทางวิชาการ
 - การจัดให้มีการสนทนาทางวิชาการ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับผลการวิจัย และจากการอ่านวารสารประจำเดือนในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติทางวิชาการ
- 2) วิจัย เป็นกิจกรรมที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยจัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้มีการวิจัยในหอผู้ป่วย ประกอบด้วย
 - การส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานวิจัย
 - สนับสนุนให้มีการวิจัยในหอผู้ป่วย
 - เป็นผู้ร่วมทำวิจัยของหน่วยงานและ/ให้ความร่วมมือในการทำวิจัยแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 3) การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น ประกอบด้วย
การกระตุ้นให้เขียนบทความทางวิชาการ
การจัดทำคู่มือการปฏิบัติการพยาบาล

7. การสอนในคลินิก หมายถึง กิจกรรมซึ่งครอบคลุมงาน 2 งาน คือ การสอน
ผู้ป่วยและญาติ และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักศึกษาพยาบาล ดังมีความหมายในแต่ละ
งานต่อไปนี้

ก) การสอนผู้ป่วยและญาติ หมายถึง กิจกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนับสนุนให้
มีการสอนผู้ป่วยและญาติในหอผู้ป่วย กิจกรรมจะครอบคลุมการจัดระบบและขั้นตอนในการดำเนินงาน
เพื่อให้ความรู้ในการปฏิบัติตนแก่ผู้ป่วยในขณะที่เจ็บป่วย การป้องกันการเจ็บป่วย มีการสอนผู้ป่วย
และญาติตั้งแต่รับใหม่ จนกระทั่งจำหน่ายกลับบ้าน โดยเน้นการให้ผู้ป่วยดูแลตนเองได้ ทั้งที่อยู่ใน
โรงพยาบาลและ เมื่อกลับไปบ้าน ทั้งนี้ให้เหมาะสมกับศักยภาพที่ผู้ป่วยเป็นอยู่

ข) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักศึกษาพยาบาล หมายถึง
การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ฝึกภาคปฏิบัติได้มีการเรียนรู้ และ
บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละโปรแกรมการศึกษา เป็นการจัดเตรียม
ทรัพยากร อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้เพียงพอ และจัดระบบงานที่เอื้อต่อการฝึกภาคปฏิบัติของ
นักศึกษาพยาบาลบนหอผู้ป่วย การกำหนดบทบาทของบุคลากรในการแนะนำ แนะนำแนวทาง และช่วย
เหลือในขณะที่ที่นักศึกษาขึ้นฝึกภาคปฏิบัติ การส่งเสริมให้บุคลากรเป็น Model ที่ดี การให้ความร่วมมือ
กับครูพยาบาลในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักศึกษา และร่วมประเมินผลการฝึกภาคปฏิบัติ
ของนักศึกษาพยาบาล

ข. ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง สถานการณ์หรือสภาพต่าง ๆ ที่เป็นข้อขัดข้องในการ
ดำเนินงานวิชาการทำให้การปฏิบัติงานบรรลุผลน้อยกว่าที่คาดหวัง โดยจำแนกเป็นปัญหาด้านต่าง ๆ คือ

1. ปัญหาจากหน่วยงานและผู้บริหารระดับสูง หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากหน่วยงาน
นโยบาย ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของพยาบาลผู้บริหารระดับสูงที่มีผลต่อการปฏิบัติงานวิชาการของ
พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย รวมทั้งการให้ทรัพยากรมนุษย์ และงบประมาณ

2. ปัญหาจากพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวพยาบาล
หัวหน้าหอผู้ป่วยเอง และเกิดจากตัวพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยเอง ได้แก่ ความรู้ความสามารถ
ทัศนคติ และทักษะ

3. ปัญหาจากผู้ได้บังคับบัญชา หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมของผู้ได้บังคับบัญชาในการดำเนินงานวิชาการในหอผู้ป่วย ได้แก่ ความรู้ความสามารถ ทักษะ

ค. พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลและผดุงครรภ์ อนุปริญญาพยาบาลหรือเทียบเท่า หรือปริญญาตรีทางการพยาบาลหรือสูงกว่า ปฏิบัติงานในตำแหน่งพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยใน หรือรักษาการแทนหัวหน้าหอผู้ป่วย แผนกอายุรกรรม แผนกศัลยกรรม แผนกกุมารเวชกรรม แผนกสูติ-นรีเวชกรรม และหอผู้ป่วยหนัก ปฏิบัติงานในหอผู้ป่วยสามัญ และหอผู้ป่วยที่มีนักศึกษาชั้นฝึกปฏิบัติงาน

ง. โรงพยาบาลของรัฐ หมายถึง สถานบริการของรัฐที่จัดให้แก่ประชาชนโดยไม่หวังผลกำไรตอบแทน และให้บริการทางด้านอายุรกรรม ศัลยกรรม สูติ-นรีเวชกรรม กุมารเวชกรรม และมีหอผู้ป่วยหนัก เป็นโรงพยาบาลที่มีจำนวนเตียง 150 เตียงขึ้นไป ถึง 1,000 เตียงขึ้นไป ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร และเป็นโรงพยาบาลที่จัดอยู่ใน 4 สังกัดของโรงพยาบาล คือ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สังกัดกระทรวงสาธารณสุข สังกัดกระทรวงมหาดไทย และสังกัดกระทรวงกลาโหม มีทั้งหมด 14 โรงพยาบาล

จ. อายุ หมายถึง อายุตามวันเดือนปีเกิดของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ อายุต่ำกว่า 30-35 ปี 36-42 ปี 43-49 ปี และ 50-58 ปี

ฉ. ประสบการณ์ในการบริหารงาน หมายถึง ช่วงเวลาดังแต่เริ่มดำรงตำแหน่งพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยหรือรักษาการแทนพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย จนกระทั่งถึงปัจจุบันของพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ต่ำกว่า 1-5 ปี 6-10 ปี 10-16 ปี และ 16 ปีขึ้นไป

ช. ประสบการณ์การทำงานด้านการพยาบาล หมายถึง ระยะเวลาในการปฏิบัติงานด้านการพยาบาล ตั้งแต่เริ่มปฏิบัติงานจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 10-16 ปี 17-22 ปี และ 23 ปีขึ้นไป

ซ. การได้รับการอบรม หมายถึง ประสบการณ์ที่พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยเคยได้รับการอบรมเรื่องการจัดการ การบริหาร และทางด้านการเรียนการสอน โดยใช้เวลาอบรมอย่างน้อย 3 วัน - 1 สัปดาห์

ฅ. ลักษณะความเป็นผู้นำ หมายถึง การกระทำ ท่าทีที่แสดงออกถึงความสามารถในการนำกลุ่มเพื่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่กำหนด ความสามารถในการนำกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหา รวมทั้งบำรุงขวัญและกำลังใจของกลุ่ม ซึ่งแสดงออกในการจัดการ และสามารถสังเกตได้งานที่นี้หมายถึงลักษณะความเป็นผู้นำแบบมุ่งงาน และมุ่งคน ตามแนวคิดของ ลิเคิท์ (Likert)

1. ลักษณะความเป็นผู้นำแบบมุ่งงาน หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกในลักษณะมุ่งงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ใต้บังคับบัญชา เน้นในด้านตั้งใจเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีความสนใจหรือให้ความสำคัญต่องานที่ทำ การสร้างรูปแบบที่ดีขององค์การ และระเบียบวิธีการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ มีการควบคุมอย่างใกล้ชิด

2. ลักษณะความเป็นผู้นำแบบมุ่งคน หมายถึง พฤติกรรมของผู้นำที่แสดงออกในลักษณะมุ่งสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา เน้นในเรื่องความต้องการและความพึงพอใจของบุคคล การยกย่องนับถือไว้วางใจซึ่งกันและกัน ให้กลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ปรับปรุงวิธีการ และประเมินผลการปฏิบัติ

ลักษณะความเป็นผู้นำที่ตรวจวัดได้โดยเครื่องมือ LBDQ (Leader Behavior Description Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยประยุกต์มาจากแบบวัดพฤติกรรมผู้นำ ซึ่งมีข้อคำถามเพื่อวัดลักษณะความเป็นผู้นำแบบมุ่งงาน จำนวน 15 ข้อ และแบบมุ่งคน จำนวน 16 ข้อ แต่ละข้อคำถามในแต่ละแบบจะมีข้อคำถามทั้งนี้เสถและนิมาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ก. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดการงานวิชาการในหอผู้ป่วยของพยาบาล หัวหน้าหอผู้ป่วย
- ข. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาล
- ค. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารการพยาบาลในการพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงวิธีการที่จะส่งเสริมงานวิชาการ และพัฒนางานวิชาการในหอผู้ป่วย
- ง. เพื่อเป็นประโยชน์แก่ทางการศึกษาพยาบาล ในการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการในหอผู้ป่วย เพื่อส่งเสริมการฝึกภาคปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล